

Chomash
Sheet
3/15/17

1

רלז

יונתן בן עוזיאל

יב אברם יתיב בארעא דקנען ולוט יתיב בקרווי מישרא ופרס למשנה עד סדום: יג ונאנשין דסדום בישין בממונהון דין לדין וחיבין בגופהון בגילוי עריותא ושדיות אדם זכאי ופלחן פולחנא נוכרא ומרדין לשמא דיי לחדא: יד ויי אמר לאברם בחר דאפרש לוט מנה זקוף כדון עינד ותחמי מן אתרא דאנת תמן לצפונא ולדרומא ולמדינתא ולמערכא:

בעל הטורים

פסוק. הכא. ואידך ואנשי קדש תהיון לי (שמות כב ל). ואידך ואנשי תמיד יבדילו עוברים בארץ (יחזקאל לט יד). פירוש ואנשי קדש וגו' ובשר בשדה טריפה זה אבר מן החי (חולין קכ). זה הוא ואנשי תמיד יבדילו, שהיו מזהירים להיות קדושים שלא להטמא וכן מקברים אברי ההרוגים (עי"פ המשך הפסוק (שם) מקברים את העוברים את הנוחרים על פני הארץ לטהרה). ואנשי סדום רעים וחטאים, ומה היתה רעתם, כי מעכבים העוברים בארץ שלא יכנסו להם אורחים (סנהדרין קט). וזהו

ספורנו

ויבע לוט מקדם. לא נטה לימין ולא לשמאל שהם צפון ודרום, אבל נסע מן המזרח למערב להתרחק מאברהם שהיה מושבו במזרח של ארץ ישראל קרוב לעי, ששם עלו שבטים באי הארץ ראשונה כבואם מעבר הירדן מזרחה: ויפרדו איש מעל אחיו. לא במרעה לבד אבל גם בדירתם: יב אברם ישב בארץ כנען.

רמב"ן

ה"ה שהמקום הטוב בתחנותים כן הוא כולו משקה, והזכיר "כארץ מצרים" מקום ידוע לרעה: ורבותינו אמרו (ספרי עקב לח) כגן ה', לאילנות. כארץ מצרים, לזרעים. ירצו לפרש שיש בכבר נהרות גדולים ישקו אילני הגנות כגן ה', ובו יאורים כארץ מצרים ישקו גן הירק. ובחר לו לוט בזה, כי הארץ שישקו אותה כן רחוקה מן הבצורת וטובה למרעה: (יב) וטעם אברם ישב בארץ כנען. בשאר ארץ כנען כולה, שלא יעמוד במקום אחד, אבל בכל

אור החיים

מדבר צנן אמך מתן דופי, ופירשו קדמונינו [ז] על זה הדרך משז באמך [מדבר] צנן אמך שהוא אמה המדבר מתן דופי, והוא אומרו כי אנשים אחים, פירוש וכשתהיה המריבה ויוגשו לפני שופטי ארץ שהם הכנעני והפריזי שאמר הכמוצ נסמון, אשר ירשיעו שופטי ארץ מהשנים יסוצצ הפגס גם לאחיו, כי הנושך והנשון ענושים להיותם אחים:

דיקומי הערות על אור החיים

[ז] עיין דברים רבה (ו ט) ובידי משה שם. (אור יקר):

כפי יקר

שאם יושבי הארץ יראו שהוא מחזיק בארץ בחזקת שהיא של אברם ואני מתי מספר, פשיטא שיחאספו עלי והכוני, על כן הזכיר גם הפריזי שהיו אנשי גבורים עד שישבו

תלמוד בבלי מסכת יומא דף לח עמוד ב

2

ומשלך יתנו לך. אין אדם נוגע במוכן לחבירו, ואין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא.

הוגרס בן לוי וכו'. תניא: כשהוא נותן קולו בנעימה מכניס גודלו לתוך פיו, ומניח אצבעו בין הנימין, עד שהיו אחיו הכהנים נזקרים בבת ראש לאחוריהם. תנו רבנן: בן קמצר לא רצה ללמד על מעשה הכתב. אמרו עליו שהיה נוטל ארבעה קולמוסין בין אצבעותיו, ואם היתה תיבה של ארבע אותיות - היה כותבה בבת אחת. אמרו לו: מה ראית שלא ללמד? כולן מצאו תשובה לדבריהם, בן קמצר לא מצא תשובה לדבריו. על הראשונים נאמר אזכר צדיק לברכה, ועל בן קמצר וחבריו נאמר ושם רשעים ירקב.

מאי ושם רשעים ירקב? אמר רבי אלעזר: רקיבות תעלה בשמותן, דלא מסקינן בשמייהו. מתיב רבינא: מעשה בדואג בן יוסף שהניחו [אביו] בן קטן לאמו. בכל יום היתה אמו מודדתו בטפחים ונותנת משקלו של זהב לבית המקדש, וכשגבר אויב טבחחו ואכלתו, ועליה קונן ירמיה באם תאכלנה נשים פרים עללי טפחים, משיבה רוח הקדש ואומרת: אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא! - חזי מאי סליק ביה. אמר רבי אלעזר: צדיק - מעצמו, ורשע מחבירו. צדיק מעצמו, דכתיב - זכר צדיק לברכה, ורשע מחבירו - דכתיב ושם רשעים ירקב. אמר ליה רבינא לההוא מרבנן דהוה מסדר אגדתא קמיה: מנא הא מילתא דאמור רבנן זכר צדיק לברכה? - אמר ליה: דהא כתיב זכר צדיק לברכה - מדאורייתא מנא לן? - דכתיב גוה אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עשה, וכתוב זאברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום. מנא הא מילתא דאמור רבנן שם רשעים ירקב? - אמר ליה: דהא כתיב ושם רשעים ירקב. - מדאורייתא מנא לן? - דכתיב ויאהל עד סדם, דכתיב ואנשי סדם רעים וחטאים לה' מאד. אמר רבי אלעזר: צדיק דר בין שני רשעים ולא למד ממעשיהם, רשע דר בין שני צדיקים ולא למד ממעשיהם. צדיק דר בין שני רשעים ולא למד ממעשיהם - עובדיה, רשע דר בין שני צדיקים ולא למד ממעשיהם - זה עשו.

(אמר) +מסורת הש"ס: [ואמר] + רבי אלעזר: מברכתן של צדיקים אתה למד קללה לרשעים, ומקללתן של רשעים אתה למד ברכה לצדיקים. מברכתן של צדיקים אתה למד קללה לרשעים, דכתיב וכי ידעתיו למען אשר יצוה וגו' וכתוב בתריה ויאמר ה' זעקת סדם ועמרה כי רבה. ומקללתן של רשעים אתה למד ברכה לצדיקים, דכתיב ואנשי סדם רעים וחטאים לה' וה' אמר אל אברם אחרי הפרד לוט מעמו. (אמר) +מסורת הש"ס: [ואמר] + רבי אלעזר: אפילו בשביל צדיק אחד עולם נברא, שנאמר וירא אלהים את האור כי טוב ואין טוב אלא צדיק שנאמר תאמרו צדיק כי טוב. (אמר) +מסורת הש"ס: [ואמר] + רבי אלעזר: כל המשכח דבר מתלמודו גורם גלות לבניו, שנאמר טותשכח תורת אלהיך אשכח בניך אני. רבי אבהו אמר: מורידין אותו מגדולתו, שנאמר וכי אתה הדעת מאסת ואמאסך מכהן לי. אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: אין צדיק נפטר מן העולם עד שנברא צדיק כמותו, שנאמר יאזרח השמש ובא השמש, עד שלא כבתה שמשו של עלי זרחה שמשו של שמואל הרמתי, (אמר) +מסורת הש"ס: [ואמר] + רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: ראה הקדוש ברוך הוא שצדיקים מועטין, עמד ושתלן בכל דור ודור, שנאמר וכי לה' מצקי ארץ וישת עליהם תבל. (אמר) +מסורת הש"ס: [ואמר] + רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: אפילו בשביל צדיק אחד העולם מתקיים, שנאמר וכי יסוד עולם. רבי חייא דידיה אמר, מהכא: ירגלי חסידיו ישמר. - חסידיו - טובא משמע! - אמר רב נחמן בר יצחק: חסידו כתיב. (אמר) +מסורת הש"ס: [ואמר] + רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כיון שיצאו רוב שנותיו של אדם ולא חטא - שוב אינו חוטא, שנאמר רגלי חסידיו ישמר. דבי רבי שילא אמר: כיון שבאה לידו דבר עבירה פעם ראשונה ושניה ואינו חוטא - שוב אינו חוטא, שנאמר רגלי חסידיו ישמר. אמר ריש לקיש: מאי דכתיב טואם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן. בא לטמא - פותחין לו, בא לטהר - מסייעין אותו. תנא דבי רבי ישמעאל: משל לאדם שהיה מוכר נפט ואפרסמון,

(י) [וישא לוט את עיניו] וגו' אמר ר' נחמן בר חנן כל מי שלהוט אחר בולמוס העריות סוף שמאכילים אותו מבשרו, אמר ר' יוסי בר' חנינה כל הפסוק הזה לשון ערוה הוא וישא לוט את עיניו היך מה דאת אמר ותשא אשת אדוניו את עיניה (בראשית לט ז), וירא את כל ככר הירדן וגו' היך דאת אמר כי בעד אשה זונה עד ככר לחם (משלי ו כו), כי כלה משקה וגו' היך דאת אמר והשקה את האשה (במדבר ה כד), לפני שחת י"י את סדם היך דאת אמר והיה אם בא אל אשת אחיו ושחת ארצה וגו' (בראשית לח ט). כגן י"י כארץ מצרים כגן י"י לאילנות כארץ מצרים לזרעים.

(יא - יג) ויבחר לו לוט את כל ככר הירדן וגו' אמר ר' יוסי בן זימרא כאינש דבחר פרנה דאימיה.

ויסע לוט מקדם הסיע עצמו מקדמונו שלעולם, אי איפשי לא באברהם ולא באלוהו.

ויפרדו איש מעל אחיו. אברם ישב בארץ כנען וגו' ר' א' אין לך בכרכים רע מסדום, כשאדם רע קורים אותו סדומי, ואין לך בעממים קשה מאמורי, כשאדם קשה קורים אותו אמורי, אמר ר' איסי אין לך בכרכים יפה מסדום שחזור לוט בכל ערי הככר ולא מצא כסדום, ואילו היו החשובים שבהם ואנשי סדום רעים וחטאים, רעים אילו לאילו, חטאים בגילוי עריות, ל"י בעבודה זרה, מאד בשפיכות דמים.

(יד - טו) וי"י אמר אל אברם אחרי הפרד לוט מעמו ר' יודה אמר כעס היה לאבינו אברהם בשעה שפרש לוט בן אחיו מעמו, אמר הקב"ה לכל הוא מדביק וללוט בן אחיו אינו מדביק אתמהא, ר' נחמיה אמר כעס היה לאבינו אברהם בשעה שהיה לוט בן אחיו מהלך עמו, אמר הקב"ה אני אמרתי לו לזרעך נתתי את הארץ הזאת (בראשית טו יח) והוא מדביק את לוט עימו אם כן ילך ויביא לו שני פריצטקים הה"ד גרש לץ (משלי כב י) זה לוט, ויצא מדון (שם שם /משלי כ"ב/) ויהי ריב בין רעי מקנה אברם וגו', וישבות דין וקלון (שם שם /משלי כ"ב/) ויאמר אברם אל לוט אל נא תהי מריבה, אוהב טהור לב חן שפתיו רעהו מלך (שם שם /משלי כ"ב/ יא) וי"י אמר אל אברם וגו' כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה וגו'.

(טז) [ושמתי את זרעך כעפר הארץ] מה עפר הארץ מסוף העולם ועד סופו אף בניך מסוף העולם ועד סופו, ומה עפר הארץ אינו מתברך אלא במים אף בניך אין מתברכין אלא בזכות תורה שמשולה במים, ומה עפר הארץ מבלה את כלי מתכות והוא קיים לעולם כך ישראל קיימים ואומות העולם בטלים, ומה עפר הארץ עשוי דייש כך בניך עשויים דייש למלכות הה"ד ושמתי ביד מוגיד (ישעיה נא כג) אילו דממגיין אפילו כן לטבתיך משקשקין לך מן חוביך היך דאת אמר ברביבים תמוגגנה וגו' (תהלים סה יא), אשר אמרו לנפשך שחי ונעברה (ישעיה שם שם /נ"א כ"ג/) מה היו עושים להם, מרביצים אותם בפלטיות ומעבירים רידים עליהם, ר' עזריה מש' ר' אחא הא סימן טב מה פלטיה זו מבלה את העוברים ואת השבים והיא קיימת לעולם כך בניך מבלים את כל אומות העולם והם קיימים לעולם.

(יז) [קום התהלך בארץ] וגו' תני הילך בשדה בין לארכה בין לרחבה קנה עד מקום שהילך כדברי ר' ליעזר שהיה ר' ליעזר אומר קנה הילוך, וחכמים אומרים לא קנה עד שיהלך, אמר ר' יעקב טעמ' דר' ליעזר קום התהלך בארץ.

שנאמר] ועיני לאה רכות (שם/בראשית/ כט יז), תרגם מתורגמניה של ר' יוסי, מהו רכות צירניות (פי' עגילות), א"ל ר' יוחנן לא תרגמת יפה, ומהו רכות ארוכות, שכל מה שנתן לה הקב"ה היו ארוכות, כהונה גדולה, ומלכות, ושמן המשחה, וכיון שילדה לאה ליעקב, היתה רחל מצירה, לומר שמא יטלנה עשו מאחר שלא הולדתי בן, וכיון שילדה ליוסף אמרה אסף אלהים את חרפתי, ואין חרפה אלא ערלה, שנאמר כי חרפה היא לנו (בראשית לד יד), ותקרא את שמו יוסף לאמר יוסף ה' לי בן אחר, צפה ברוח הקודש שאינה יולדת אלא בן אחר. ד"א יוסף ה' [לי בן אחר, אמר ריש לקיש] תוספתו של הקב"ה גדולה מן העיקר, ממי אתה למד מחזקיהו שהיתה מלכותו י"ד שנים, וכיון שהוסיף לו הקב"ה הוסיף לו ט"ו שנים, שנאמר והוספתי על ימך חמש עשרה שנה (מ"ב=מלכים ב' = כו), הוי תוספת גדולה מן העיקר, וכן אתה מוצא בבנימין שאמרה לו אמו יוסף ה' לי בן אחר, אף הקב"ה הוסיף לה ממנו י' שבטים ומן יוסף ב' שבטים. אמר ר' שמואל בר נחמן העמיד הקב"ה מן רחל שנים עשר שבטים, עשרה מבנימין ושנים מיוסף, ומנין שהיו בניו של בנימין, שכתוב ויען שאול ויאמר, הלא בן ימיני אנכי מקטני שבטי ישראל [ומשפחתי הצעירה מכל משפחות שבטי בנימין] (ש"א =שמואל א' = ט כא), וכתוב אחר אומר (וישלח שאול) [וישלחו שבטי ישראל אנשים] בכל שבטי בנימין לאמר (שופטים כ יב), כיון שראו הנביאים שתוספת גדולה מן העיקר, התחילו לברך את ישראל בתוספת, משה רבינו אמר ה' אלהי אבותיכם יוסף עליכם ככם (דברים א יא), ואף דוד אמר יוסף ה' עליכם עליכם ועל בניכם (תהלים קטו יד), אף לעולם הבא בלשון הזה הקב"ה מקבץ גליותיהם של ישראל, שנאמר והיה ביום ההוא יוסיף ה' שנית ידו לקנות [את] שאר עמו (ישעיה יא א).

[כא] ויאמר אלהים אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך (בראשית לא ג), ילמדנו רבינו, חצר של ישראל ונכרים עובדי כוכבים דרין בתוכו, מהו שיהא עירובו עירוב, כך שנו רבותינו חצר של ישראל ונכרים עובדי כוכבים דרין בתוכה אסור לישראל להשתמש בתוכה, עד שיקח רשותו של נכרי עובד כוכבים, למה שכתוב בכל המקום אשר אזכיר את שמי וגו' (שמות כ כא), ואין הקב"ה מייחד שמו בתוך עובדי ע"ז, אלא ונקדשתי בתוך בני ישראל (ויקרא כב לב), שלא תתחבר בתוך הרשעים, שאין הקב"ה מייחד שמו בתוכו, תדע לך שהוא כן, אמר ר' אלעזר בן פדת בשם ר' יוסי בן (קסמא) [זמרא] כל זמן שהיה לוט דבוק עם אברהם, אין אתה מוצא שנתייחד הדיבור על אברהם, כיון שפירש לוט ממנו נתייחד עליו הדיבור, שנאמר וה' אמר אל אברהם אחרי הפרד לוט מעמו (בראשית יג יד), וכן אתה מוצא בשעה שיצא יעקב לארם נהרים לילך אצל לבן עשה אצלו עשרים שנה, וכל הימים שהיה יעקב בביתו של לבן לא דיבר עמו הקב"ה, והיה יעקב מהרהר ואומר כך הניחני הקב"ה, לא כך אמר לי הקב"ה והנה אנכי עמך (שם/בראשית/ כח טו), ידע הקב"ה מה הרהר בלבו, א"ל הקב"ה אתה מבקש שאהיה עמך, הפרש עצמך מלבן הרשע, ואהיה עמך, מנין ממה שקראו בענין ויאמר אלהים אל יעקב.

[כב] [ויאמר אלהים אל יעקב וגו' ואהיה עמך]. כתיב חכו ממתקים (שה"ש =שיר השירים= ה טז), [אמר ר' תנחום בר' יוסי בוא וראה מה הקב"ה אומר לישראל, ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם (ויקרא יט כח) למה אני ה' (שם/ויקרא י"ט כ"ח/), נאמן לפרוע לכם שכר, יש חיך מתוק מזה, יש אדם אומר לחבירו אם תנוול עצמך ואני נתן לך שכרך, אבל הקב"ה אמר אם לא תנבלו עצמכם, ושרט לנפש וגו' אני נתן לכם שכר, הוי חכו ממתקים]. ד"א חכו ממתקים, אמר ר' אבהו ראה מה כתיב ואבדיל אתכם מן העמים (שם/ויקרא/ כ כו), ראה מדותיו של הקב"ה, אילו היה כתיב ואבדיל העמים מכם, לא היה תקוה לגוי עובד כוכבים, ולא היה גר מתגייר, כיצד אדם שיש לפניו תאנים, אם בורר הוא הרעות מן היפות, אין סופו לחזור על הרעות, אבל אם הוא בורר הטובות, אם הוא מבקש לברור מן הרעות בורר, לכך אמר הקב"ה ואבדיל אתכם מן העמים, נתן רמז לגוים למי שמבקש להתגייר, יש חיך נאה מזה, הוי חכו ממתקים. ד"א חכו ממתקים, אמר ר' אחא מלך בשר ודם כשהוא נותן דואנטיבא (פי' מתנה טובה), אינו נותן איסטאטיבא (פי' מגוחה טובה), וכשהוא נותן איסטאטיבא, אינו נותן דואנטיבא, אבל הקב"ה נותן איסטאטיבא ונותן דואנטיבא, נתן שבת ונתן לחם משנה מה כתיב ראו כי ה' נתן לכם (את) השבת [על כן הוא נותן לכם ביום הששי לחם יומים] (שמות טז כט) הוי חכו ממתקים. אמר ר' יוחנן אמר הקב"ה ואת שבתותי תשמרו אָני ה' (ויקרא יט ג), אני נאמן ליתן שכר, ובמה אתה משמרו, במאכל ובמשתה וכסות נקיה ואני נותן שכר, הוי חכו ממתקים. אמר ר' לוי ראה לשון שנתן הקב"ה לבני אדם, מה כתיב והרשע כי ישוב וגו' (יחזקאל יח כא), אמר הקב"ה כל פשעיו אשר עשה לא יזכרו לו (בצדקותיו) [בצדקותו] אשר עשה (חיה) יחיה (ולא ימות) (שם/יחזקאל י"ח/ כב), הוי חכו ממתקים. אמר ריש לקיש יש לך לשמוע גדולה מזו, מה כתיב ובשוב רשע מרשעתו [ועשה משפט וצדקה עליהם הוא יחיה] (שם/יחזקאל/ לג יט), וחיה אין כתיב כאן, אלא עליהם הוא יחיה, שהקב"ה עושה אותם לו זכות והוא חי בהם, הוי חכו ממתקים. ד"א חכו ממתקים, מלך בשר ודם אם יש לו אוהב הוא מחבבו, ואם חלה אותו האוהב משלח ומבקר, ואם מחבבו ביותר הוא הולך ומבקר, שמא אם יצא לאכסניא יכול שיצא המלך עמו, אבל מלך מלכי המלכים הקב"ה היה אוהב ליעקב, שנאמר ואהב את יעקב (מלאכי א ב), ומתה דבורה ובה לבקרו, וכשיצא לאכסניא היה עמו, שנאמר והנה אנכי עמך (בראשית כח טו), וכשחזר היה עמו, שנאמר ויאמר אלהים אל יעקב וגו' ואהיה עמך (שם/בראשית/ לא ג).

[כג] [ויאמר אלהים אל יעקב וגו']. זש"ה זעקתי אליך ה' אמרתי אתה מחסי חלקי בארץ החיים (תהלים קמב ו), מי אמר הפסוק הזה, דוד אמרו, חלקי בארץ החיים הוא קורא ארץ ישראל ארץ החיים, למה אמר ריש לקיש בשם ר' אלעזר הקפר מפני שאתי ארץ ישראל חיים תחילה לימות המשיח, לפיכך הוא קורא אותה ארץ החיים, אמר דוד מתאוה אני לישב בתוכה, ואין שאול מניחני, אלא כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' (ש"א =שמואל א' = כו יט), לפיכך זעקתי אליך ה', ועל ידי שעשיתי כך נעשיתי מלך על ישראל. ד"א זעקתי